

Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport

Nr 1971: 15

221
Göteborg
Björlanda 241
Lilleby 6:7
Utdrag ur rapport över
sonderingsgrävning i
Syrhåla boplatssområde.
Dnr 3/73
Inv.nr 48975

GÖTEBORGS STADSMUSEI
BIBLIOTEK
Ark. Ark Gbg Kom

006

SYRHÅLA GÖTEBORG BOPLATSOMRÅDE SONDERINGSGRÄVNING

Provgrävning av ett större område med 14 tidigare kända fyndplatser för slagen flinta. Sju av dessa visade sig vara boplatser. Dessutom påträffades 14 nya boplatser. De flesta kan dateras till mesolitisk tid, ett par är från neolitisk tid, medan två troligen tillhör brons- eller järnåldern.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Läge: Delar av fastigheterna Syrhåla i Lundby, Lilleby och Låssby i Björlanda samt Torslanda, Bua och Bulycke i Torslanda, Göteborgs stad.

Grävningssorsak: Sonderingsgrävning för kostnadsberäkning inför kommande planering.

Grävningstid: 28 maj - 2 juli, 2 - 3 augusti 1971.

Antal timmar i fält: 645 arkeologtimmar och 1232 grovarbetstimmar.

Undersökt yta: Inom sonderingsområdet, som omfattade 120 ha, upptogs 1014 provgropar och 107 löpmeter schakt.

Platsledare: Stina Andersson och Monica Lundberg.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

Bestämning av de brända benen (från boplatz 12:S 157) har utförts av fil kand Jan Ekman, Osteologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet. (Exkurs 1).

TOPOGRAFI (fig 1-4, 25-30)

Sonderingsområdet omfattar gränsområdet mellan de förutvarande socknarna Lundby, Torslanda och Björlanda. Det ligger omedelbart nordost om Torslanda flygfält, strax norr om Nya Torslandavägen. Omedelbart öster härom ligger tre tidigare sonderingsgrävda stör-

re områden, Låssby, Skäggered och Syrhåla -68 (fig 1)¹⁾.

Området består i huvudsak av ett större sammanhängande bergsparti, vilket utgör den västra begränsningen av den i nord-syd gående Syrhåladalen. Denna sträcker sig från Älvsborgsfjorden i söder till Björlanda Kile i norr. I sydväst går en mindre dalgång från älven i söder in mot nordväst vid Bua (fig 1, 2). De omgivande låga dalgångarna är leriga, liksom ibland sluttningarna ner mot dem. En ganska bred lerig dalgång i södra delen av sonderingsområdet delar i stort sett området i ett mindre bergsparti i söder och ett större i norr (fig 2,3,26).

Den öst-västliga dalgången i söder, liksom några mindre partier i områdets nordöstra del är fortfarande delvis brukade. De sandiga och grusiga bergssluttningarna har tidigare varit uppodlade, men är nu i allmänhet gräs- eller ibland skogbevuxna. Området börjar växa igen.

Bergen är delvis kala, delvis skogbevuxna. De högsta bergstopparna ligger på 40 - 45 m höjd över havet. Nordvästra delen av området upptas förutom av berg, främst av sankmarker med ett par mossar och en liten sjö.

Under hela den äldre stenåldern, då stranden i huvudsak stod 20 - 25 m högre än nu, utgjordes området av några mindre öar belägna i en skärgård (fig 1). De tidigare undersökta områdena i öster låg då i stort sett helt under vatten. Under yngre stenåldern och bronsåldern utgjorde Syrhåladalen ett sund (fig 2) och dalgången vid Bua en djup vik²⁾.

TIDIGARE KÄNDA FYND OCH FORNLÄMNINGAR

På bergen öster om Syrhålaset, liksom på de dåtida öarna ute i sundet, låg ett stort antal rösen och stensättningar (se karta i Fyndrapporter 1969, sid 35). Dessa är nu borttagna efter undersökning³⁾.

Det stora bergspartiet väster om sundet är däremot fattigt på fasta fornlämningar. Endast tre stensättningar är kända inom eller i omedelbar anslutning till sonderingsområdet (fig 3): 11:57, stensättning; 11:62, stensättning osäker; 15:26, stensättning osäker.

Medan de östra sonderingsområdena har gett relativt få boplatssfynd är detta västra Syrhålaområde desto rikare på boplatser. Inom området fanns tidigare 14 platser kända med plockade flintföremål, registrerade i GAM:s arkiv (fig 3). På flera av dem var endast några få föremål funna. Endast två platser hade över 10 föremål (se tabell). Provgrävningen visade att endast sju av dessa tidigare kända 14 boplatser gav ett rikare fyndmaterial (fig 3).

TIDIGARE FYND INOM OMRÅDET

	11:S66	11:S67	12:S13	12:S75	12:S76	12:S160 =15:S73	15:S72	15:S74	15:S75	15:S85	15:S86	15:S87	15:S88	15:S90
Knacksten										2				
Kärna					1					2				
Spånkärna			1											
Handtagskärna											1			
Knuta									4	2		3		
Kärnavslag										1				
Skivyxa						1	1							
Kärnyxa		1			3		3			1		1		1
Ämne till kärnyxa										1				
Lihultyxa, bergart							2							
Trindyxa, bergart							2							
Spetsredskap							1			2				
Yxa, tjocknackig													1	
Skärva av slipat redskap					1									
Dolkskaft				1										
Pilspets							1							
Spånskrapa							3							
Skivskrapa				2	1		3	1						
Kölskrapa										2				
Hyvelskrapa							1							
Kniv										1	1			
Borr				1			1		1	1				
Redskap fragment										1				
Avslag med inhak										1				
Avslag med retusch			1	2	1		3			2			1	
Flintstycke med retusch										1				
Summa redskap	0	1	2	6	7	1	21	1	5	20	2	4	2	1
Avslag och övrigt	3			2	1		7		4	30	1	7		
Avslag, kvarts									1					

RESULTAT EFTER SONDERING BETRÄFFANDE TIDIGARE KÄNDA FYNDPLATSER

Tidigare fyndplats med ett ganska rikt fyndmaterial:	Tidigare fyndplats, efter sonderingen struken som boplats:
12:S 13	11:S 66
12:S 76	11:S 67
12:S 160 (= tidigare 15:S 73)	12:S 75
15:S 72	15:S 74
15:S 85	15:S 75
15:S 86	15:S 88
15:S 87	15:S 90

ARBETSBESKRIVNING

Avsikten med sonderingen var dels att provgräva de områden där flinta tidigare plockats, dels att undersöka om det fanns ytterligare boplatser inom området.

Provgropar, sammanlagt 1014 st, och schakt, 19 st, grävdes. Provgroparna har fått beteckningarna 1 - 724, 1001 - 1293 med fem vakanta nummer - 118, 168, 304, 306, 1205. Provgroparna upptogs, förutom på de tidigare kända fyndplatserna, främst på de sandiga och grusiga bergssluttningarna, vilka ansågs utgöra de troligaste boplatslägena. Ett fåtal gropar togs i kanten av den leriga dalgången i söder. Eftersom de gav dåligt resultat lämnades dalbotten helt utan provtagning. En del gropar togs i relativt högt belägna svackor uppe i bergspartierna. De flesta groparna grävdes i icke uppodlad mark, där flinta inte kunnat plockas (fig 4. En mer detaljerad redovisning av samtliga provgropars läge finns i GAM:s arkiv).

I anslutning till gropar med mycket flinta, keramik eller sotfärgningar grävdes schakt.

I några ännu brukade åkrar samt i en liten grusgrop i sydost ytplockades flinta (Y 1 - 5, fig 4).

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Vid sonderingen kunde 21 platser med ett ganska rikt fyndmaterial urskiljas (fig 4). Av dessa var 7 redan tidigare kända och 14 nya framkom vid provgrävningen. Dessa 21 boplatser behandlas utförligare nedan.

En stor del av de övriga provgroparna var fyndtomma, ca 450 st. En del gropar innehöll ett eller några få flintavslag eller bara naturliga flintklumpar (se fyndtabell). I samtliga gropar utanför de 21 inringade boplatserna fanns sammanlagt endast ett 10-tal flintredskap, bestående av kärnor och knutor och obestämbara avslag med retusch. I fyra gropar fanns några små bitar bränd lera. Två gropar innehöll en krukskärva vardera. Samtliga dessa sex gropar låg i områdets nordöstra del i anslutning till boplatserna 12:S 157 och 12:S 162 (fig 3, 4).

Sotfärgningar eller konstruktioner iaktogs inte i groparna utanför de 21 boplatserna med undantag av en provgrop (419) i områdets sydöstra del (fig 4). Här fanns ett 0,15 m tjockt sotigt molager med kolbitar och skörbrända stenar. Ytan låg 0,25 m under markytan. Denna, liksom groparna runt om, innehöll endast några få flintbitar.

I fyra av de få ännu brukade åkrarna inom området ytplockades flinta. Ytplockning 1 (fynd 40) sammanföll med boplats 15:S 85 och ytplockning 3 (fynd 77) låg strax sydväst om denna (fig 4). Omedelbart norr om boplats 15:S 86 plockades en del flinta (ytplockning 2, fynd 41). Åkern som upptar större delen av boplats 12:S 13 har kallats ytplockning 4 (fynd 690). I en liten grusgrop i sydöstra delen av området mellan boplats 15:S 94 och den ovannämnda sotiga provgropen 419, ytplockades en skrapa (ytplockning 5, fynd 223).

12:S 157 (fig 4,11,25,26,29,30,40,41) = Björlanda 241

Ny boplats.

L ä g e : Lilleby 6:7, Björlanda.

T o p o g r a f i : Området utgörs av en tidigare uppodlad, nu gräsbevuxen, sydsluttning, som mot söder och väster övergår i plan åkermark. I norr begränsas området av ett lågt delvis skogbevuxet bergsparti och i öster av låga ljungbevuxna berg, som sluttar brant ner mot den flacka dalgång, som under en stor del av förhistorisk tid utgjorde ett sund (fig 2). Fyndplatsen ligger mellan 14 och 20 m över havet.

G r ä v n i n g s i a k t t a g e l s e r : Inom området grävdes 11 provgropar (1143 - 1144, 1150 - 1153, 1155, 1164 - 1167) och 2 schakt (XV, XVII). Jorden bestod av delvis moig sand. I provgrop 1151, 1153 och 1155 samt i de två schakten iaktogs ett 0,1 - 0,3 m tjockt sotigt sandlager (kulturlager), som var något fläckigt och möjligen innehöll oklara konstruktioner. Huvuddelen av fynden låg i detta sotiga lager. I botten på schakt XV, under kulturlagret, var sanden lerig. Strax söder om schaktet vidtog ett sandigt lerområde (provgrop 1156 - 1163) med en del slagen flinta och någon enstaka krukskärva. Den lilla ljung- och skogbevuxna svackan i berget omedelbart nordost om fyndplatsen (provgrop 1145 - 1149) utgjordes av stenig något sandig mo och var i stort sett fyndtom.

F y n d b e s k r i v n i n g :

Sammanfattande fyndtabell:

Art	Antal	Fynd nr	Invent. nr. 48975 =
Flinta:			
Knutor	2 st	600	= 920
Kärnor	3 st	589, 687	= 889, 1114
Kärnuppfriskningsavslag	1 st	687	= 1115

Art	Antal	Fynd nr	
Tillslaget flintstycke (förarbete?)	1 st	600	= 919
Spånspilspets m tånge, fragm	1 st	600 (fig 41)	= 915
Avslag med retusch (förarbete till tångepilspets)	1 st	600	= 916
Avslag m retuscherad spets	1 st	687	= 1116
Avslag med retusch	7 st	585, 600	= 882, 918
Avslag m tillslagningskant	1 st	600	= 917
Fragm av slipat redskap (hålelggad yxa?)	<u>1 st</u>	600	= 921
Summa redskap	19 st		
Obearbetade avslag	256 st	585-86, 589, 593, 595-96, 599-600, 687	880 903 883 909 887 913 895 1112 902
Övrig flinta	193 st	585-86, 589-90, 593, 596-97, 599-600, 687	881 896 884 904 888 905 890 910
Övrigt:			914 1113
Keramik, ornerad	8 gr	600 (fig 40)	= 924
Keramik, oornerad	102 gr	585, 589, 595, 600	879, 886, 900, 911
Bränd lera	25 gr	595, 600	= 901, 912
Brända ben	2 gr	593, 600	= 897, 923
Avslag av bergart	1 st	600	= 922

Keramiken utgörs till största delen av oornerade, ca 1 cm tjocka skärvor. Största skärvan är 4,5 x 4,5 cm stor. En kantbit är ornerad med två runda gropar (fig 40).

Bland flintan, som nästan genomgående är slagen, finns en del spånavslag. Av den fragmentariska spånspilspetsen (fig 41) återstår endast tången. Denna har flathuggning även på undersidan. Den tillhör troligen Beckers typ C⁴). Det slipade avslaget kommer troligen från en hålelggad yxa.

De brända benen har inte kunnat bestämmas.

D a t e r i n g : I fyndmaterialet finns ett klart neolitiskt inslag (keramik, slipad flintyxa, spånspilspets med tånge), troligen tillhörande den gropkeramiska kulturen. Klart mesolitiska föremål saknas.

Fig 3

Sonderingsområdet. Skala 1:10.000

The probing area. Scale 1:10.000

- Tidigare känd fyndplats - ej boplats
- Tidigare känd fyndplats - boplats
- ▲ Ny boplats, påträffad vid sonderingen
- Stensättning

- Previously known find-spot - no settlement
- Previously known find-spot - settlement
- ▲ New settlement site discovered through probing
- Stone-setting

PROVGROPAR OCH SCHAKT
TRIAL-PITS AND TRENCHES

12 : S 157, 12 : S 162

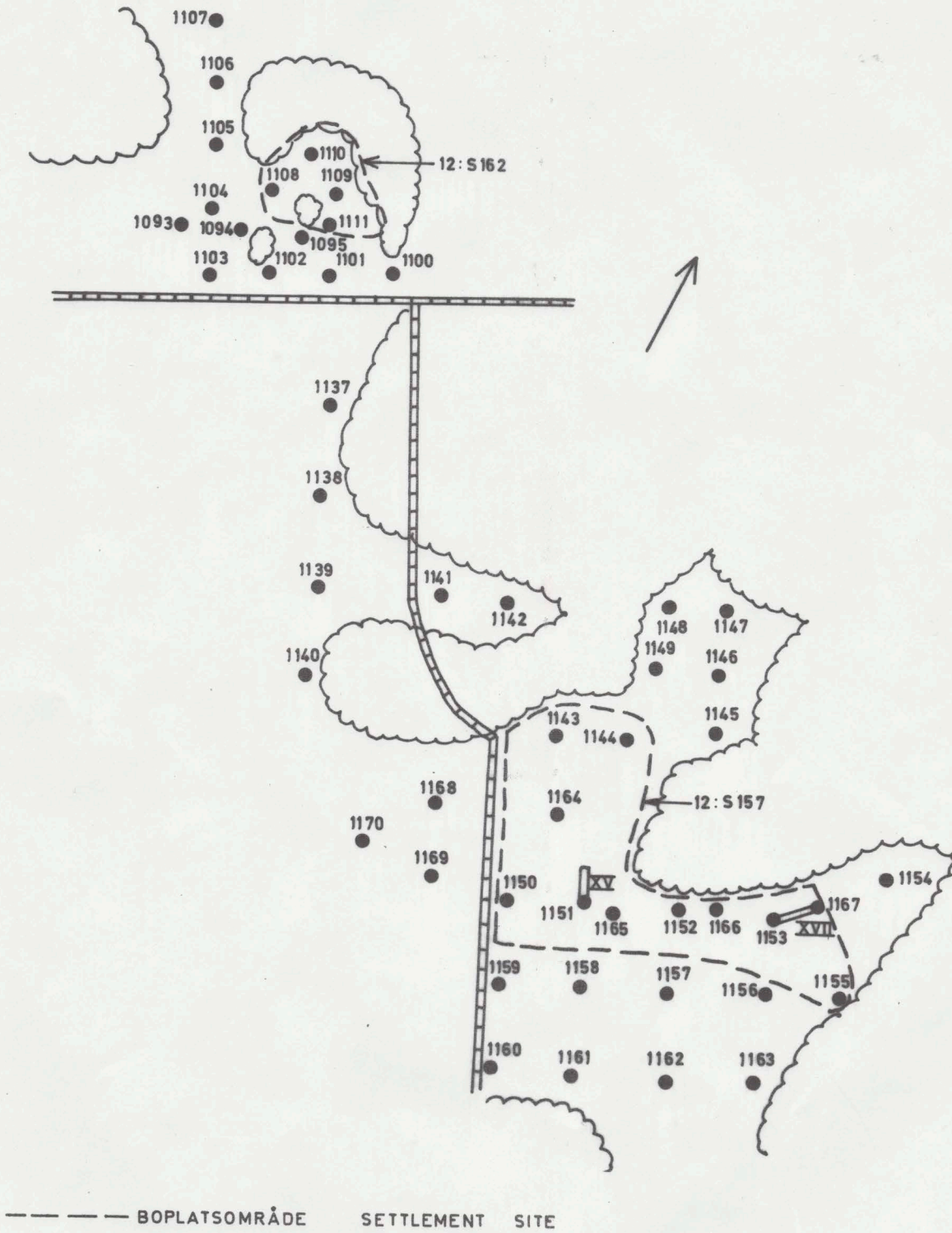

FIG 11

UNG. SKALA 1:1000